

Ἀπὸ τὸν πρῶτον ἐκδοθέντα τόμον τῆς «Ἱστορίας τῆς Ῥωμισσύνης» τῆς ὁποίας συγγραφεὺς εἶνε ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμογενὴς λόγιος, ὁ γνωστός ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, ἀποσπῶμεν τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ὡς δείγμα τοῦ ὕφους τοῦ ὅλου ἔργου, ὅπερ εἶνε τὸ μακρότατον τῶν εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν γραφέντων.

Σ. τ. Δ.

ΑΡΙΣΤΙΩΝΑΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΣ

Ἐθν. Ἀγορᾶ 15/7/01

Μόλις ἐπέσε ἡ Ἑλλάδα στὴν πρώτη σκλαβιά της, τῇ Ῥωμαϊκῇ, καὶ σὰν αἰτὸς ἀπὸ μακρινὰ βουνὰ τῇ μάτιασε ἀπὸ τὸν Πόντο καὶ χύμιζε καταπάνω της ὁ Μιθριδάτης (87 π. Χ.).

Ἡ Ἀθήνα, ἡ καρδιά καὶ ὁ νοῦς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶταν πρῶτη τώρα στὶς μεγάλες τίς σφοδρῆς, καθὼς ἄλλοτε στὶς μεγάλες δοξες.

Τὰ νησιά τὰ εἶχε τοῦ χεριοῦ του ὁ πανοῦργος ὁ τύραννος. Ἀμέτρητους Ῥωμαίους εἶχα χαλασμένους στὴν Ἀνατολῇ, καὶ τὰ στρατεύματά του πλημμυρίζανε Θράκη, Μακεδονία, Θησσαλία, καὶ τέλος τὴν Ἀττικὴν.

Δ.Ι.Β.Μ.

Αργύρης Ἐφταλιώτης

Μεγάλη και γενική ὄχλοβὴ στὴν Ἀθήνα. Μεγάλες φωνές, φιλονεικίες, ζητήματα. Ἄλλοι προέβλεπον τὸ ξολοθρεμὸ τοῦ Μιθριδάτη, ἄλλοι τῶ Ρωμαίων, κι ἄλλοι τὸ δικό τους. Ἴσως μερικοὶ ἐκρῦβαν καὶ κάποια ἐλπίδα μυστική, πῶς παλαίβοντας τὰ δυὸ θεριά ἀνάμεσά τους, θάφιναν τὴν Ἑλλάδα νάνοιζή μάτι, καὶ νὰ σταθῇ πάλι στὰ πόδια της, λεύτερη καθὼς τὰ πρῶτα· μὰ οἱ μερικοὶ αὐτοὶ δὲν λογάριάζαν πῶς νεῦρα πιά νὰ σταθῇ δὲν εἶχε τάποσταμένο της κορμί.

Φαίνεται πῶς ἡ μυριόδοξη Πνύκα δὲν εἶχε πέραση στὴν Ἀθηναϊκὴ πολιτεία σὲ κείνους τοὺς χρόνους. Σὰ νὰ εἶτανε μάλιστα καὶ καταδικασμένη σὲ σιωπή. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι οἱ στρατηγοὶ εἶχαν ἢ προσταγὴ ἢ φοβέρα νὰ τοὺς μηνύσουν, τὴν Πνύκα δὲν τὴν καταδέχονταν ἀνεβαίνειν σὲ βῆμα ἀρχοντικώτερο, ἴσως μαρμαροπελέκητο, ἀντικρὺ στὴν περιλαμπρὴ στοὰ τοῦ Κεραμεικοῦ. Σ' αὐτὸ τὸ βῆμα ἀπάνω, μιά ἀπὸ τίς πολυτάραχες ἐκεῖνες μέρες, μπρᾶς στοὺς ταραγμένους πολίτες, ἀνέθηκε ἕνας ποῦ σὰν τὸν Θεσεία τὸν ἀπάντεχαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Εἶταν ἄραγες Ἀθηναῖος κι αὐτός; Ὁχι. Εἶταν ξένος σατράπης ἢ στρατηγός; ῥήτορας; Μῆτε. Εἶταν ὁ νόθος ὁ Ἀριστίωνας. Ἀφρικάνικης δούλας παιδί. Τὸν πατέρα του μῆτε κείνη δὲν τὸν ἐγνώριζε ποῖός εἶταν. Ἀφοῦ περιπλανήθηκε ἀπὸ χώρα σὲ χώρα καὶ μάζεψε μὲ πονηριές κάμποσα χρήματα, κατέθηκε ὁ Ἀριστίωνας στὴν Ἀθήνα κ' ἔκαμαν τὸ Σοφιστή. Ἀπὸ Σοφιστῆς κατάντησε πολιτικός, κ' οἱ Ἀθηναῖοι, ποῦ στὸ αἷμά τους τὸ εἶχανε νὰ τοὺς πιστεύουν τοὺς τέτοιους, τὸνε διώρισαν «Πρεσβευτὴ» νὰ πάη νὰ τοὺς ἐνεργήσῃ συμμαχία μὲ τὸ Μιθριδάτη! Δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ στενός φίλος τοῦ Μιθριδάτη. Αὐτὴ εἶταν ἡ τέχνη του. Ἀπανωτὰ τὰ λάβαιναν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ροδινά του μηνύματα καὶ ταξίματα. Ὡς καὶ δημοκρατία ἀπόλυτη τοὺς ἔταζε, ἄς μένανε μονάχα φίλοι τοῦ Μιθριδάτη. Τάχαφταν ὅλα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ πανηγύριζαν ἀπὸ τότες τὸ τέλος τῆς Ρώμης.

Ὅταν ὁ Ἀρχέλαος, ὁ στρατηγός τοῦ τυράννου, ξεκινούσε κατὰ τὸν Πειραιᾶ μὲ τίς μυριάδες του, σὰν εἶδος προάγγελος παρουσιάστηκε στὴν Ἀθήνα ὁ Ἀριστίωνας μὲ δορυφόρους δυὸ χιλιάδες. Ἀπάνω σ' ἀργυροπόδαρο φορεῖο τὸν ἀνέβασαν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ τὸ σωτήρα τους, σὲ παλάτι τὸνε φιλέψανε μὲ ζωγραφιές καὶ μ' ἀγάλματα καταστολισμένο, κι ἀφοῦ ὕστερ' ἀπὸ ὕπνο βασιλικὸ ἀπάνω σὲ μαλακόστρωτα κρεβάτια σηκώθηκε καὶ μὲ πομπὴ καὶ παράταξη κινούσε κατὰ τὸν Κεραμεικὸ, ἔτρεχαν κοπάδι οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ψάξουνε τίς χρυσές του χλαμύδες καὶ νὰ ποῦν πῶς τὸν ἄγγιξαν τὸ Σωτήρα τους. Στάθηκε τότες ὁ Ἀριστίωνας στὸ μαρμαροπελέκητο Βῆμα. Ἐτριψε τὸ σοφὸ μέτωπό του, ἐρ-

ριζε σοβαρὴ ματιὰ γύρω, ἄλλη σοβαρώτερη ματιὰ πρὸς τὰπάνω, καὶ τοὺς λέει: «Ἐχω κ' ἔχω νὰ σὰς πῶ, Ἀθηναῖοι καὶ δὲν κοτῶ». — «Θάρρος καὶ πῆς τα μας!» ξεφωνίζουν οἱ πατριῶτες. Τοὺς ἄρχισε τότες. Μῆτε ὁ Ὀμηρος δὲν ὕμνησε τὸν Ἀχιλλεῖα ὅσο τίς δοξες τοῦ Μιθριδάτη ὁ Ἀριστίωνας. Ὅσες ἀλήθειες κι ὅσα ψέματα πέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ του τοὺς τὰ ραψῶδησε ὥσπου ἀκούστηκε βαθὺ μουρμουρητὸ ἀπ' ἄκρη ὡς ἄκρη. «Καὶ τί θαρρεῖτε σὰς συμβουλευεῖ τώρα νὰ κάμετε;» τοὺς ρωτάει. «Νὰ τοὺς ἀψηφῆστε τοὺς Ρωμαίους, νὰ τοὺς πολεμῆστε, νὰ γλυτώστε τὴ χώρα σας καὶ τὰ ἱερά σας, καὶ νὰ ξαναζῆστε πάλι δοξασμένοι καὶ λεύτεροι σὰν καὶ πρῶτα.»

Τί ἄλλο νὰ κάμουν οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ νὰ τὸνε διορίσουνε στρατηγὸ τους, τέτοιο γλυκόγλωσσο ῥήτορα! Κι αὐτός τότες, ἀφοῦ τοὺς χάρδεψε καὶ μάλλες κολακείες, τοὺς παρακάλεσε νὰ τοῦ διαλέξουν κι ἄλλους βοηθοὺς, καὶ περίμεναν πιά τώρα νὰ βγῇ τὸνεῖρό τους.

Σὰν ὄνειρο ποῦ εἶτανε, μῆτε μιά μέρα δὲ βάσταξε. Ὁγεντρα ἐγίνε ὁ μαλακόγλωσσος ὁ Ἀριστίωνας ἅμα πῆρε τὴν ἐξουσία, ἄς εἶταν καλὰ οἱ δυὸ χιλιάδες οἱ δορυφόροι. Ρουθούνη τιμίου πολίτου δὲν ἄφησε. Κήρυξε ἀμέσως πολιορκία κ' ἔφραξε τὴν πολὴ ἀπὸ παντοῦ, νὰ μὴ φεύγουν. Ὅσοι σκαλώσανε τὰ τειχίσματα καὶ πηδούσανε νὰ γλυτώσουν, κακὸς θάνατος τοὺς ἔδρισκε ἀποκάτω. Πηγάδια ἀλάκερα γέμισε μὲ τίς περιουσίες ποῦ δῆμψε, κι ἄλλο τόσο βίος σάφριασε μὲ τίς προμήθειες ποῦ πουλοῦσε στοὺς πολιορκημένους του.

Δὲν τοῦσωνε ἡ Ἀθήνα, ἤθελε καὶ τὴ Δῆλο, πλοῦσια τότες ἀκόμα. Τὴν εἶχε ματιασμένη ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Ἀρχέλαος, θυμωμένος ποῦ δὲ σηκώθηκε κι αὐτὴ, τὴνε λάρρωσε ἀπὸ κάμποσα ἱερά χρήματα καὶ τὰ παραδῶσε τοῦ Ἀριστίωνα τότες ποῦ κατέβαινε στὴν Ἀθήνα. Μὰ ἐμνησκαν κι ἄλλοι πολλοὶ θησαυροὶ, κι αὐτοὺς σοφίστηκε νὰ βάλῃ στὸ χέρι ὁ Ἀριστίωνας. Γιὰ κακὴ του ὁμως τύχη διάλεξε κάποιον δάσκαλο νὰ τοῦ φτειάξῃ αὐτὴ τὴ δουλειά, τὸν Ἀπελλικῶντα. Ὁ Ἀπελλικῶντας εἶτανε φιλόσοφος, φιλοβίβλος, καὶ φιλάρχιος. Ἡ βελιθθήκη του περιζήκουστη. Τὴν πῆρε κι αὐτὴ κατόπι ὁ Σύλλας καὶ τὴ μετάρφερε στὴ Ρώμη. Ἀπὸ στρατιωτικὰ ὁμως ὁ σοφὸς Ἀπελλικῶντας δὲν κάτεχε. Καὶ βλέποντάς τον ὁ Ρωμαῖος ὁ Ὀρούβιος πῶς πότε ξεφάντωνε καὶ πότε κοιμοῦνταν, ἔπεσε μιά ἀφέγγαρη νύχτα καταπάνω τῶν ἀνθρώπων του, κι ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἔπιασε. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπελλικῶντας ἀπὸ τρίχας γλύτωσε κ' ἔφυγε. Σύχασε τότες ἡ Δῆλος, μὰ δὲ ξανάνοιζε μάτι πιά.

Ὡς τόσο ἄρχιζε στὰ περίχωρα τῆς Ἀθήνας τὸ φοβερὸ τὸ δράμα τοῦ Σύλλα. Ὁ ἴδιος ὁ Σύλλας δὲν εἶταν ἀκόμα κατεβασμένος στὴν Ἑλ-

λάδα, όταν άραξε στον Πειραιά ο Αρχέλαος. Κάποιος άλλος όμως Ρωμαίος αντίμωσε το στρατ. γο του Μιθριδάτη στη Βοιωτία, και κεί τονέ χαιρέττε με τρόπο που γλήγορα βρέθηκε πάλε στον Πειραιά. Τέλος ήρθε ο Σύλλας. Όσες πολιτείες βοηθούσαν ως τὰ τώρα τους Μιθριδατινούς, άλλαξαν άμέσως πολιτική και πήγανε με το Σύλλα. Οί Αθηναίοι όμως κ' οί Πειραιώτες, και να τὸ θέλανε δέν μπορούσαν, επειδή ο Αρχέλαος καρτερούσε κλεισμένος μέσα στον Πειραιά κι ο Αριστίωνας στην Αθήνα. Γενήκαν λοιπόν οί δυο αυτές πολιτείες θέατρο του πολέμου. Θεόρατες μηχανές κι ανάλογα ύψώματα έχτισε ο Σύλλας αντίκρυ στα τειχίσματα του Πειραιά. Κι όταν οί πέτρες και τὸ χώμα τριγύρω δέν τούσωναν, έπαιρνε ύλικό κι από τὰ «Μικρά τείχη». Τέλος έφερε και τὰ δέντρα τῆς Ακαδημίας και του «Λυκείου», έφερε και σίδηρο όσο ήθελε από τῆ Θήβα. Όσο για χρήματα, αυτά τὰ προμηθεύτηκε από τὴν Επίδαυρο κι από τὴν Όλυμπία, γιατί εκεί φύλαγαν ακόμα οί Θεοί ασήμι και μάλαμα άμέτρητο από τάφιερώματα τῶν αρχαίων. Τάκαμε όλα χρῆμα χρυσό κι άργυρό, αφού έγραψε πρώτα τῶν Ιερέων πῶς πιό ασφαλισμένος θὰ εἶνε ο θησαυρός στα χέρια του, και πῶς αν τὰ ξοδέψη, πάλε με τόκο θὰ τὰ γυρίση. Έχουνε να πουν πῶς άκουσε ο άνθρωπος του κιθαρα κ' έπαιζε όπταν πῆγε να συναξη τὸ θησαυρό, και φοβήθηκε του Απολλωνα τὴν όργή.— «Ακόμα κάθεσαι;» του μινάει ο Σύλλας. «Και τί καλλίτερο σημάδι παρά να τραγουδάη ο Θεός παίζοντας τὴν κιθάρα!» Πῆγε τότες όλος ο θησαυρός. Πῆγε και τάργυρό τὸ πιθάρι, τὸ στερνὸ από τὰ τέσσαρα που εἶχε χαρισμένα του Απολλωνα ο Κροῖσος. Κι από τὸ πολύ του τὸ βάρος τὸ κομμάτιασαν και τὸ κουβάλησαν.

Τέλος άρχισε στα γερά ἡ πολιορκία του Πειραιά. Μας τὰ λέγουν οί ιστορικοί τὰ καυώματα και τὰ παθήματα του χρόνου εκείνου. Μας διηγούνται πόσο στενοχωρέθηκε ο περήφανος ο Ρωμαίος όταν του ήρθε βοήθεια του Αρχέλαου από τὸ Μιθριδάτη, και τί κακό θὰ τὸν έβρισκε τότες αν πέφτανε Στερεοελλαδίτες και Πελοποννήσιοι καταπάνω του. Μὴ άφησε που μήτε τὰ όνειρεύουνταν αν οί δικοί μας τέτοια κινήματα, εἶναι ζήτημα κι αν τούς σύφερε νάφήσουν τὴ Σύλλα και να πέσουνε μέσα στη Χάρυδθ. Νίκησε λοιπό με τὸν καιρό ἡ έπιμονή του άκαταδάμαστου Σύλλα. Γύρισε τότες ο Ρωμαίος όλη του τὴν προσοχή στην Αθήνα. Τους άφάνιζε ἡ πείνα τούς δυστυχεις Αθηναίους. Ποδήματα κι άδεια τουλούμικ έβραζαν κ' έτρωγαν, λέει ο Πλούταρχος. Του Αριστίωνα ως τόσο μήτε του πουλιού τὸ γάλα δέν τούλειπε. Ως και χόρευε και ξεφάντωνε, κι άπάνω από τὰ τειχί-

σματα τὸν έβριζε και τὸν περγελοῦσε τὸ Σύλλα. Πήγανε μιὰ μέρα μερικοί νοικοκυραίοι και τὸν παρακάλεσαν να τούς λυπηθῆ τέλος και να κάμη εἰρήνη. Τους άράδιασε όλους, και τούς έκαμε σημάδι για τίς σαίτιές του. Μετά πολλά έστερξε κ' έστειλε δυο τρεις δικούς του να μιλήσουν του Σύλλα. Αρχισαν άμέσως αυτοί και του μιλούσανε για τὰ περασμένα τὰ μεγαλεία. Θυμώνει ο Σύλλας, και τούς διώχνει λέγοντας πῶς δέν ήρθε στην Ελλάδα να μάθη τὴν αρχαία ιστορία, παρά να πολεμήση τούς όσους του αντίστέκονται.

Μιὰ από κείνες τίς φοβερές μέρες, δυο γεροντάκια κουβεντιάζοντας σιμὰ στα τειχίσματα παραξενευόντανε γιατί μαθές ο Ρωμαίος να μὴ χτυπάη από τὸ μέρος που λέγεται σήμερα Χαλκούρι (Έπτάχαλκον), που εἶταν και τὸ πιό αδύνατο. Φτάνει στ' αυτιά του Σύλλα ο λόγος, κι αρχινάει άμέσως τὸ κακό. Με γυμνά σπαθιά και με τρομαχτικά ξεφωνήματα πηδήξανε μέσα στην πόλη οί λυσσασμένοι οί Ρωμαίοι. Λιμνη αίμα σκέπασε τὸν Κεραμεικό. Διακόσια χρόνια πέρασαν, και τὰ βλεπε ακόμα ο Πλούταρχος τὰ σημάδια εκείνου του χαλασμού. Πολλοί σκοτώθηκαν και μονάχοι τούς από τὴν άπελπισιά. Ένα σωστό κ' εύλογο έπραξε τότες ο Σύλλας, που θανάτωσε και τὸν Αριστίωνα.

Τί λογις πῆρε κ' έκαψε κατόπι τὸν Πειραιά ο Σύλλας, τί λογις αντίμωσε τὸν Αρχέλαο στη Χαϊρώνεια και τὸν ξολέθρεψε, τί λογις εκλεψε τούς Θεβαλούς για να ξεπλερώση τὰ δανεισμένα τάφιερώματα κ' έκαμε τέλος εἰρήνη με τὸν ταπεινωμένο Μιθριδάτη, εἶναι τῆς Ρωμαϊκῆς ιστορίας. Έμας ο σκοπός μας εἶτανε να δείξουμε πρώτο, πόσο άκατανόητη πάντα στάθηκε ἡ μωροπιστία τῶν Αθηναίων, και δεύτερο, πόσο λίγο σκοτιζόντανε για πολιτική λευτεριά κ' οί Αθηναίοι κ' οί άλλαις οί πολιτείες τριγύρω, σε καιρούς που εἶχαν άκόμη τρόπο να τούς καταστρέφουν τούς ξένους ἡ και να τούς βρίζουνε να τρώγονται αναμεταξύ τους, αν αντίς Πολιτείες χωρισμένες ἡ μιὰ από τὴν άλλη, κ' ἡ καθεμιὰ μέσα της με κόμματα, εἶταν ἔθνος με πολιτική ένωση, με μιὰ και μονάχη φιλοδοξία, τὴ λευτεριά του, με ένα όνειρο, τὴ ζωὴ και τὴ δοξα του. Φοβερὴ κατάρα τὸ κομμάτιασμα εκείνο, που άπ' αρχῆς τονέ χαντάκωσε τὸν Ελληνισμό.

ΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ

[Έκ τῆς άρτι ένδοθείσης μεταφράσεως του συγγράμματος του Παύλου Ζανέ «Η Οίκογενεια»].

... Ας προσέχωμεν να μὴ καταστρέφωμεν κἀνένα εκ τῶν δεσμών, οἵτινες συσφίγγουσι τὴν ένωσιν τῶν ανθρώπων· εἴαν καταργήσωμεν εἰς τὸν άν-